

Meten is weten
Weidevogelonderzoek in Noord-Holland

Meten is weten - Weidevogelonderzoek in Noord-Holland

Inhoud

Voorwoord

1 Weidevogelmeetnet Noord-Holland

1.1 Meten in een Netwerk

1.2 Weidevogelaantallen 2005

1.3 Trends 1990 – 2005

1.4 Loopt Noord-Holland leeg?

2 Provinciale Natuurinventarisatie in de Kop van Noord-Holland

3 Literatuur

Uitgave Landschap Noord-Holland

Opdrachtgever Provincie Noord-Holland

Tekst Kees Scharringa, Ron van 't Veer

Fotografie Onno Steendam, Jan Tuijp, Ger Tik

Redactie Ilse Miedema

Vormgeving Kees van Veenendaal, Haarlem

Druk Drukkerij Stolwijk, Zaandam

Oplage 1800

Overname van onderdelen is toegestaan
mits de bron wordt vermeld

Castricum, mei 2006

Landschap Noord-Holland

Postbus 257

1900 AG Castricum

telefoon 0251 - 66 22 44

www.landschapnoordholland.nl

Voorwoord

Vanaf 2005 is het provinciaal weidevogelonderzoek overgegaan naar de afdeling Onderzoek van Landschap Noord-Holland. Hiermee is een lange traditie van ruim 25 jaar provinciaal onderzoek voortgezet.

Het weidevogelonderzoek bestaat uit twee onderdelen: trendonderzoek in proefvlakken en meer grootschalige gebiedsdekkende inventarisaties.

Het trendonderzoek vindt plaats in het Provinciale Weidevogelmeetnet. In 2005 zijn de gegevens van de afgelopen 16 jaar geanalyseerd en de eerste uitkomsten van deze analyse staan in hoofdstuk 1. De gebiedsdekkende inventarisaties vormen een onderdeel van de Provinciale Natuurinventarisatie. Hierbij worden jaarlijks delen van de Noord-Holland onderzocht op flora en vegetatie, broedvogels en andere diergroepen. In 2005 is het westelijk deel van de Kop van Noord-Holland onderzocht. De belangrijkste resultaten van dit onderzoek, voorzover het weidevogels betreft, zijn beschreven in hoofdstuk 2.

Al deze inspanningen leiden tot informatie die van belang is voor de provinciale besluitvorming over natuur en landschap. Ook hierbij geldt: Meten is weten!

Jan Kuiper,
directeur Landschap Noord-Holland

Kraakeend

1 Weidevogelmeetnet Noord-Holland

1.1 Meten in een Netwerk

Het weidevogelmeetnet Noord-Holland is één van de oudste weidevogelmeetnetten in ons land. Het bestaat uit 51 proefvlakken waar vanaf 1987 elk jaar weidevogels zijn geteld. De totale oppervlakte bedraagt ruim 2.500 hectare.

Tot 2004 werd het weidevogelmeetnet uitgevoerd door de Provincie Noord-Holland. Met ingang van 2005 wordt het meetnet, in opdracht van de Provincie Noord-Holland, uitgevoerd door Landschap Noord-Holland. Het Noord-Hollandse meetnet maakt onderdeel uit van het landelijke weidevogelmeetnet in het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Dit netwerk is een samenwerkingsverband tussen Rijk (LNV), provincies, het CBS en de Particuliere Gegevensverzamelende Organisaties (PGO's). De coördinatie van dit onderdeel van het NEM berust bij SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Uitbreiding van het weidevogelmeetnet

De gegevens van het weidevogelmeetnet zijn van groot belang voor de evaluatie en onderbouwing van het provinciale weidevogelbeleid in Noord-Holland. In de loop der jaren vielen er nogal wat proefvlakken af en werd de vraag "hoe representatief is het weidevogelmeetnet voor de Noord-Hollandse graslandgebieden" steeds belangrijker.

In 2004 is aan SOVON gevraagd een analyse uit te voeren. De resultaten (van Kleunen et al 2003) gaven aanleiding om het meetnet uit te breiden.

In 2005 werden daarom 22 nieuwe proefvlakken (1.700 hectare) toegevoegd. Vanaf nu bestaat het weidevogelmeetnet Noord-Holland uit 73 proefvlakken met een gezamenlijke oppervlakte van ruim 4.200 hectare (figuur 1).

1.2 Weidevogelaantallen 2005

In 2005 zijn in totaal in het meetnet bijna 4.300 broedparen/territoria van weidevogels vastgesteld. Dat komt neer op gemiddeld ruim 100 bp/terr per 100 hectare cultuurland. De Kievit is de meest talrijke soort, op de voet gevolgd door de Grutto. Scholekster en Tureluur volgen op enig afstand (tabel 1). Merk op dat de Krakeend in het meetnet nu de vijfde plaats inneemt. Deze 'successoort' laat Slobeend en Kuifeend tegenwoordig achter zich.

Met name de dichtheid van Grutto en Tureluur is relatief hoog. Dat komt omdat beide soorten geconcentreerd in hoge dichtheden voorkomen in het veenweidegebied van Laag Holland (is het gebied tussen de lijn Alkmaar-Hoorn en het Noordzeekanaal) en dat daar ook meer dan de helft van het aantal proefvlakken ligt. De overige dichtheden liggen meer in buurt van de gemiddelden voor de Noord-Hollandse graslandgebieden.

Hoe representatief een steekproef als het weidevogelmeetnet is, kan men op meerdere manieren bepalen. In tabel 1 staan van de belangrijkste soorten per soort het aandeel van de Noord-Hollandse broedpopulatie dat in 2005 in het meetnet is aangetroffen. Ook hierbij zijn Grutto en Tureluur de koplopers, gevolgd door Krakeend en Slobeend. Deze laatste twee soorten komen ook in het eerder genoemde veenweidegebied relatief veel voor.

Naast de soorten uit tabel 1 komen er nog een aantal minder talrijke soorten voor. In 2005 waren dat onder andere Gele kwikstaart (40), Knobbelzwaan (40), Watersnip (2), Kwartel (2) en Kemphen (1).

1.3 Trends 1990 - 2005

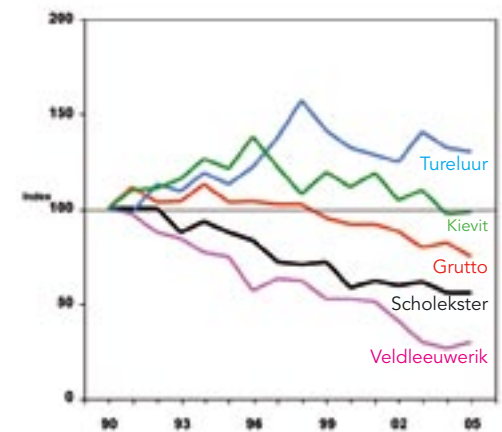
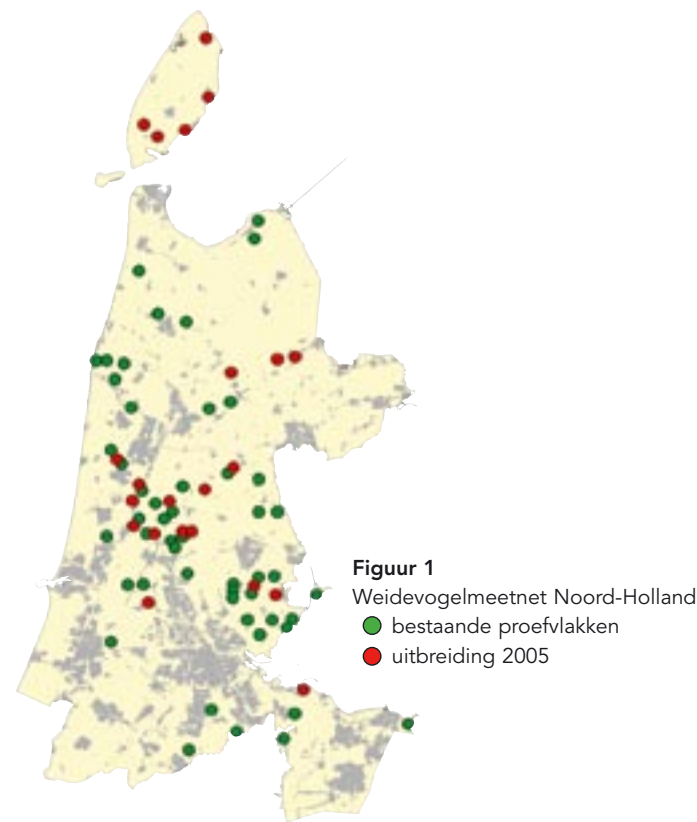
Gewoontegetrouw zijn ook in 2005 weer trendlijnen berekend. Figuur 2 geeft de (ongewogen) trend van vijf soorten vanaf 1990. Tabel 1 geeft de trend voor negen algemenere soorten en het totaal aantal weidevogels voor de periode 1990-2000 en voor de periode 2000-2005. De classificatie van de trends is die welke wordt gebruikt bij de NEM-meetnetten (Teunissen en Soldaat 2005). Een matige toe- of afname betekent een significante gemiddelde aantalsverandering van minder dan 5% per jaar, een sterke toe- of afname een significante gemiddelde aantalsverandering van 5% of meer per jaar. Een sterke toe- of afname betekent over een periode van 15 jaar minimaal een verdubbeling of halvering van de aantallen. Een stabiele trend betekent dat er gemiddeld geen significante aantalsverandering is. Als de trend onzeker is, betekent dit dat de aantalfluctuaties zo groot zijn dat er geen betrouwbare uitspraak gedaan kan worden.

Over de periode 1990-2000 gaan drie van de negen algemenere soorten in aantal achteruit. Bij Grutto en Scholekster is sprake van een matige afname, bij de Veldleeuwrik is de afname gemiddeld meer dan 7% per jaar. Kievit, Kuifeend en Graspieper blijven stabiel en de Tureluur vertoont een matige toename. De Krakeend is een verhaal apart met een gemiddelde jaarlijkse toename van 15%. Over een periode van 10 jaar gerekend komt dat neer op een toename van bijna 400%! Als we naar de periode 2000-2005 kijken, dan is de situatie voor drie soorten negatiever. De Kievit vertoont nu een matige afname en de toename van de Tureluur is gestopt. Het meest alarmerend is echter de situatie bij de Grutto die sinds 2000 sterk afneemt met 5% per jaar. Bij de overige soorten wijken de trends niet significant af

van de vorige periode. Alleen voor de Slobeend kan voor de eerste periode geen trend worden bepaald door sterke aantalsfluctuaties. Vanaf 2000 is er sprake van een matige achteruitgang. Dat het vooral sinds 2000 gemiddeld niet goed met de weidevogels gaat, kan ook duidelijk worden geïllustreerd aan de hand van de trend van het totale aantal weidevogels in het meetnet. In 1990-2000 is dit aantal stabiel, met andere woorden de afname van een soort wordt gecompenseerd door de toename van een andere soort. Na 2000 geldt dit niet meer. Het totale aantal weidevogels vertoont nu ook een matige afname. In de jaren negentig was de trend van weidevogels in Noord-Holland gemiddeld positiever dan die in andere delen van ons land (Scharringa 2003, Teunissen e.a. 2002, Teunissen 2005). Helaas lijkt dat niet langer het geval te zijn. Vanaf 2000 nemen de meeste soorten in aantal af, waarbij met name de kentering in trend van Grutto en Kievit opvallend is.

1.4 Loopt Noord-Holland leeg?

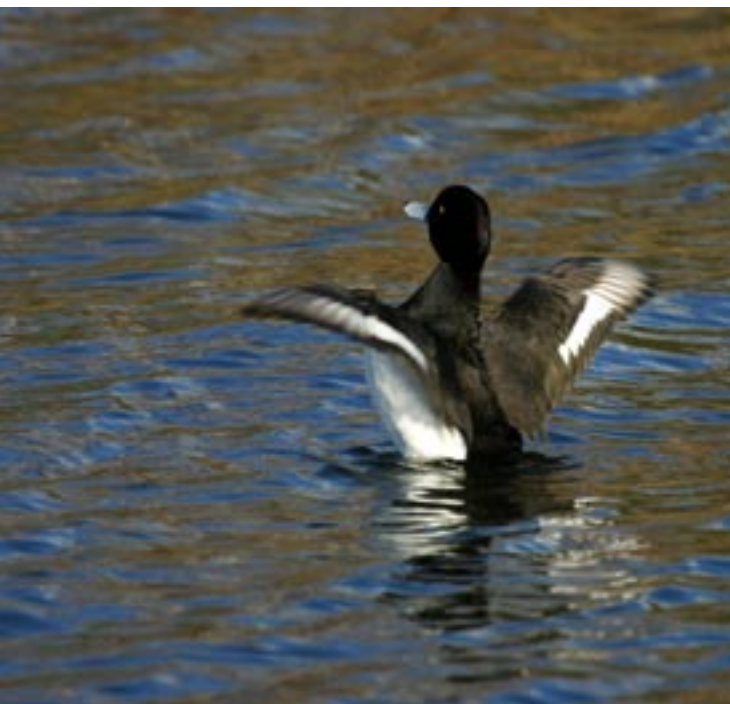
Volgens recente cijfers van Sovon en CBS (Teunissen en Soldaat 2005) blijft het slecht gaan met de weidevogels in Nederland. Over de afgelopen periode van 2000-2004 zijn weidevogels gemiddeld met bijna 5% per jaar afgenomen. Dit is bijna vier keer zo snel als in de periode 1990-2000. Zoals eerder al gemeld komt een jaarlijkse afname van 5% overeen met een halvering van het aantal weidevogels in 15 jaar. Net als in het Noord-Hollandse weidevogelmeetnet betreft de afname bijna alle soorten. Veldleeuwerik, Slobeend en Gele kwikstaart vertonen in Nederland de snelste aantalsafname met een gemiddelde jaarlijkse afname van 8%. Dit betekent een halvering van de aantallen binnen tien jaar!

Figuur 2
Trend van vijf soorten in 1990 - 2005

Soort	aantal	(oud)	dichtheid	% NH	trend 1990-2000	trend 2000-2005
Kievit	1358	(972)	32	6	stabiel	matige afname
Grutto	1062	(734)	25	11	matige afname	sterke afname
Scholekster	579	(351)	14	5	matige afname	matige afname
Tureluur	511	(370)	12	9	matige toename	stabiel
Krakeend	206	(159)	4,8	8	sterke toename	sterke toename
Slobeend	144	(102)	3,4	8	onzeker	matige afname
Veldleeuwerik	116	(70)	2,7	4	sterke afname	sterke afname
Kuifeend	110	(75)	2,6	4	stabiel	stabiel
Graspieper	96	(80)	2,3	2	stabiel	stabiel
Alle soorten	4.295	(2.993)	101,5			

Tabel 1
Aantal broedparen/territoria en dichtheid per 100 hectare van de belangrijkste soorten in het weidevogelmeetnet in 2005. Tussen haakjes de aantallen in de 51 'oude' proefvlakken. Verder zijn aangegeven welk aandeel van de Noord-Hollandse weidevogelpopulaties in het meetnet voorkomt en de trend over twee perioden

Kuiifeend

Volgens de berekeningen van Sovon en CBS is de afname van weidevogels het sterkst in het westen van ons land. Met name het Groene Hart en het laagveen-gebied ten noorden van Amsterdam vertonen een ernstige teruggang. Er wordt zelfs gesproken van een leegloop in de weidevogelgebieden ten noorden van Amsterdam. Volgens de cijfers gaan de aantallen weidevogels in de laagveengebieden van Noord- en Zuid-Holland met gemiddeld 13% per jaar achteruit. Deze sterke achteruitgang treedt vooral op bij Veldleeuwerik, Graspieper en Gele kwikstaart. Maar ook de klassieke weidevogels als Grutto, Kievit en Scholekster laten een afname zien.

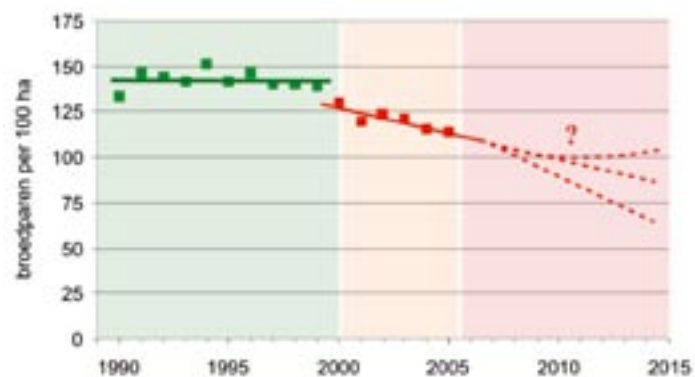
In de vorige paragraaf is al opgemerkt dat het totale aantal weidevogels in het meetnet vanaf 2000 sterker is afgenomen dan gedurende de voorgaande periode. Dit is in figuur 3 grafisch weergegeven. Na een periode van relatieve stabiliteit, bedraagt het tempo van de huidige afname, uitgedrukt in aantallen weidevogels per 100 hectare, ongeveer 25 broedparen per tien jaar. Dit komt neer op een gemiddelde afname van 2% per jaar. Deze waarde is duidelijk geringer dan de cijfers van Sovon en het CBS. De oorzaak van dit verschil ligt in de berekeningswijze: Sovon en CBS baseren hun cijfers op indexen, Landschap Noord-Holland heeft alles omgerekend naar dichtheden per 100 hectare. Een voorbeeld: de Gele kwikstaart is relatief schaars in het Noord-Hollandse meetnet. Een afname binnen een proefvlak van drie naar twee broedparen betekent een afname van 33%. Op het totaal aantal getelde weidevogels, zoals berekend in figuur 2, zal deze afname echter nauwelijks meetellen. De teruggang van het totaal aantal weidevogels wordt, zoals eerder vermeld, op 2% per jaar geschat. Noord-Holland zal waarschijnlijk niet binnen vijftien jaar leeglopen, maar de situatie is op zijn minst zeer zorgelijk.

Na een periode van relatieve stabiliteit, nemen de weidevogelaantallen verder af. Dit geldt niet alleen voor intensief beheerde agrarische gebieden, maar ook voor meer extensief beheerde agrarische gebieden en zelfs voor reservaatgebieden.

Gaat het overal even slecht?

Figuur 3 geeft de gemiddelde situatie weer, gemeten in het Noord-Hollandse weidevogelmeetnet. Binnen dit meetnet zijn er nog steeds proefvlakken waar de aantallen weidevogels stabiel zijn of zelfs toenemen. Het is daarom interessant om te zien welke trends er per proefvlak aanwezig zijn, in termen van afnemend, toenemend of stabiel. Hiervoor werd van elk van de 51 proefvlakken de trend berekend op basis van drie perioden: 1990-1995, 1996-1999 en 2000-2005. Uit deze analyse komt duidelijk naar voren dat vanaf 2000 het merendeel van de proefvlakken een negatieve trend bezit (figuur 4).

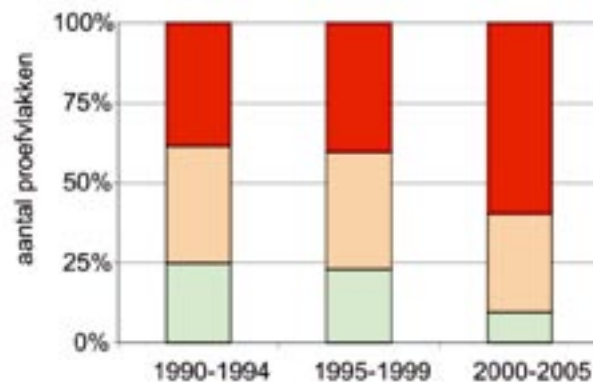
In de perioden 1990-1994 en 1995-1999 vertoonde meer dan 50% van de proefvlakken een stabiele of positieve trend. Een kwart vertoonde zelfs een positieve trend. Vanaf 2000 is de situatie fors gewijzigd: meer dan de helft van het aantal proefvlakken vertoont nu een negatieve trend. Slechts vijf proefvlakken (10%) laat nog een positieve trend zien. Als we aannemen dat deze situatie representatief is voor de Noord-Hollandse graslandgebieden levert dit een uiterst somber beeld op. Er zijn kennelijk steeds minder goede gebieden die kunnen dienen als brongebied voor aangrenzende minder goede gebieden.

Figuur 3

Ontwikkeling van het totaal aantal weidevogels in het weidevogelmeetnet Noord-Holland, uitgedrukt in aantal broedparen per 100 ha (=1km²) in 1990-2005

aantallen weidevogels	trend
■ 1990-1999	— 1990-1999
■ 2000-2005	- - 2000-2005

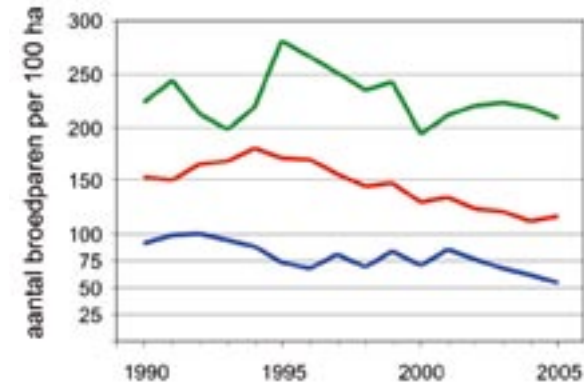

Figuur 4

Trends in het totaal aan weidevogels in het weidevogelmeetnet Noord-Holland

waargenomen trend

■ afnemend
■ stabiel
■ toenemend

Figuur 5

Ontwikkeling van het totaal aantal weidevogels in het weidevogelmeetnet Noord-Holland, uitgedrukt in dichtheid per 100 ha (=1km²) in reservaatgebieden en agrarische gebieden in 1990-2005

gemiddeld aantal broedparen in

— reservaatgebieden op veengrond
— agrarische gebieden op veengrond
— agrarische gebieden op zeele

Koeien dragen bij aan goed weidevogelbeheer

Reservaten en agrarisch gebied

Uit gegevens van de Provinciale Natuurinventarisatie (PNI) is bekend dat in de reservaatgebieden de dichtheden van weidevogels gemiddeld hoger liggen dan in de agrarische gebieden (Scharringa 2003). Er is bekeken of de geconstateerde afname in het aantal weidevogels verschilt tussen reservaatgebieden en agrarische gebieden. Binnen de agrarische gebieden is een onderscheid gemaakt tussen veen en klei (inclusief zand). Ten aanzien van de reservaatgebieden dient vermeld te worden dat deze voornamelijk op veengrond zijn gesitueerd.

Uit de ontwikkelingen kan het volgende worden opge maakt (figuur 5 blz. 5):

- Reservaatgebieden op veengrond: schommelende aantallen weidevogels, aanvankelijk een toename tot 1995. Daarna weer afnemend, gevolgd door een stabiele trend vanaf 2000.
- Agrarische gebieden op veengrond: gemiddeld nemen de aantallen vanaf 1994 gestaag af.
- Agrarische gebieden op kleigrond: aantallen nemen vanaf 1992 af; tussen 1995 en 2001 stabiel. Na 2001 nemen de aantallen verder af.

Reservaten

Reservaten zullen de komende periode nog wel aan de hoogste normen kunnen voldoen, maar ook hier slinken de aantallen weidevogels. In verruigde graslanden nemen vooral de soorten Grutto, Tureluur, Kievit en Scholekster af. Indien er echter extensieve beweiding plaatsvindt, dan worden deze dalende aantallen enigszins gecompenseerd door toenemende aantallen Krakeend, Kuifeend en Graspieper. Hoewel in de reservaatgebieden de hoogste dichtheden aan weidevogels voorkomen, is de ontwikkeling momenteel niet onverdeeld gunstig. Zo voldoet bijvoorbeeld de Polder Menningweer momenteel niet meer aan de weidevogeleisen van de Subsidieregeling Natuurbeheer

Agrarische gebieden

ndien het huidige tempo van afname zich voortzet, dan zal in 2010 de gemiddelde dichtheid in veel agrarisch beheerde kleigraslanden minder dan 25 broedparen per 100 hectare bedragen. Op dat moment kwalificerende terreinen zich niet meer voor de weidevogelpakketten van de SAN. Ook de agrarisch beheerde graslanden op veen zullen bij de huidige trend uiteindelijk ook in de problemen komen. Op grond van de geconstateerde ontwikkelingen zullen deze graslanden na 2007 steeds minder voldoen aan de eisen van het zwaarste pakket van de subsidieregeling, namelijk 100 broedparen per 100 hectare. Gelukkig komen in een aantal agrarische gebieden op veen nog steeds vrij hoge dichtheden voor; de trend is hier echter gemiddeld gezien stabiel tot afnemend.

Ontwikkelingen in slechte en goede gebieden

Geschrokken door de cijfers van Sovon en CBS en de uitkomsten van de berekeningen van Landschap Noord-Holland is eens op een heel andere manier naar de gegevens van het meetnet gekeken.

Hierbij zijn de proefvlakken verdeeld in drie categorieën:

- **Goede gebieden:** de 20 proefvlakken met de hoogste aantallen weidevogels in 2000-2005;
- **Slechte gebieden:** de 20 proefvlakken met de laagste aantallen weidevogels in 2000-2005 en
- **Overige gebieden:** deze categorie is niet meegenomen in de analyse

Dit is gedaan om meer duidelijkheid te krijgen wat nu precies de kenmerken zijn van goede en slechte gebieden. Omdat van alle proefvlakken ook gegevens worden verzameld over grondgebruik, beheer, beweiding, maaien e.d., kunnen mogelijke oorzaken van trendverschillen worden opgespoord.

Uit de gegevens van het meetnet blijkt dat er op lokaal niveau opvallende verschillen zijn tussen goede en slechte

Hoeveel weidevogels broeden er in Noord-Holland?

Naar aanleiding van de alarmerende berichten over de achteruitgang van weidevogels is het interessant om na te gaan hoeveel weidevogels we nog hebben in onze provincie. De laatste aantalsschattingen geven de stand van zaken weer rond 2000 en zijn gebaseerd op de tellingen van de Provinciale Natuurinventarisatie uit de jaren 1992-2002 (Scharringa 2003). Deze schattingen zijn doorgerekend met de trends van 2000-2004 van het landelijk (West-Nederland) en het provinciaal weidevogelmeetnet. Dit levert een aantalschatting voor het jaar 2004. Daarnaast is gebruik gemaakt van zoveel mogelijk recente gegevens van schaarsere soorten als Watersnip en Kempphaan. De resultaten van deze exercities staan in tabel 2.

De Kievit is nog steeds onze talrijkste weidevogel, gevolgd door Scholekster en Grutto. Hekkenluipers zijn Watersnip en Kempphaan. De Krakeend staat midden in de lijst (gesorteerd naar aflopende aantallen). Als de opmars nog verder doorgaat, is de soort binnenkort de op vier of vijf na talrijkste weidevogel in Noord-Holland.

Van verschillende kanten werd Landschap Noord-Holland gevraagd aan te geven hoe belangrijk Noord-Holland is voor weidevogels. Recent zijn door SOVON nieuwe aantalschattingen voor Nederland gepubliceerd (Teunissen en Soldaat 2006), waardoor er de gelegenheid ontstond om te na te gaan welk aandeel van de Nederlandse populaties in Noord-Holland broedt. Absolute koploper is de Kempphaan (broedende Kemp-hennen) met ruim 40%. Ook voor Slobeend, Krakeend, Tureluur, Kuifeend en Grutto heeft Noord-Holland een grote verantwoordelijkheid. Fryslân is nog steeds de belangrijkste weidevogelprovincie van ons land, maar Noord-Holland is een goede tweede.

Soort	aantal broedparen		% NL
	min.	max.	
Kievit	21.000	25.000	10
Scholekster	10.000	12.000	13
Grutto	10.000	12.000	18
Tureluur	5.000	6.000	26
Graspieper	3.500	5.500	6
Gele kwikstaart	3.000	5.000	12
Kuifeend	2.500	3.500	19
Krakeend	2.000	3.000	26
Veldleeuwerik	2.000	3.000	6
Slobeend	1.500	2.000	30
Zomertaling	100	200	15
Watersnip	50	70	4
Kempphaan	25	35	43

Tabel 2: Aantalschattingen van de aantallen weidevogels in Noord-Holland in 2004 en het aandeel (in %) van de Nederlandse populatie dat in Noord-Holland broedt

Kievit

weidevogelgebieden (figuur 6). Het gaat hierbij niet alleen om verschillen in aantallen, maar ook om verschillen in trends.

Krakeend: deze soort neemt zowel in de goede als de slechte gebieden toe.

Graspieper, Tureluur en Kuifeend: in de slechte gebieden gaan alle drie soorten achteruit, terwijl ze in goede gebieden juist vooruit gaan.

Grutto, Kievit en Slobeend: deze drie soorten gaan zowel in de goede als in de slechte gebieden achteruit. Echter, in de slechte gebieden verloopt de afname van deze soorten veel sneller dan in de goede gebieden. Daar is vooral een afname vanaf 2001 te bespeuren, de Grutto is hier samen met Kievit de talrijkste weidevogel.

Scholekster: na een afname in de jaren negentig in zowel goede als slechte gebieden lijken de aantallen na 2000 zich in de goede gebieden te stabiliseren, terwijl in de slechte gebieden de soort onverminderd afneemt. De afname van houdt verband met de landelijke trend. Toch is het op minst opmerkelijk dat de afname in de goede gebieden gestopt lijkt te zijn.

Veldleeuwerik: deze soort verdwijnt in rap tempo uit onze graslanden. De afname in de periode 2000-2005 bedraagt meer dan 70% in de slechte gebieden en meer dan 50% in de goede gebieden. Als de afname in dit tempo doorgaat, hebben wij binnenkort geen veldleeuweriken meer in onze graslanden. De enige gebieden waar de soort zich nog redelijk weet te handhaven zijn bouwlandpercelen (vooral bloembollen en maïs).

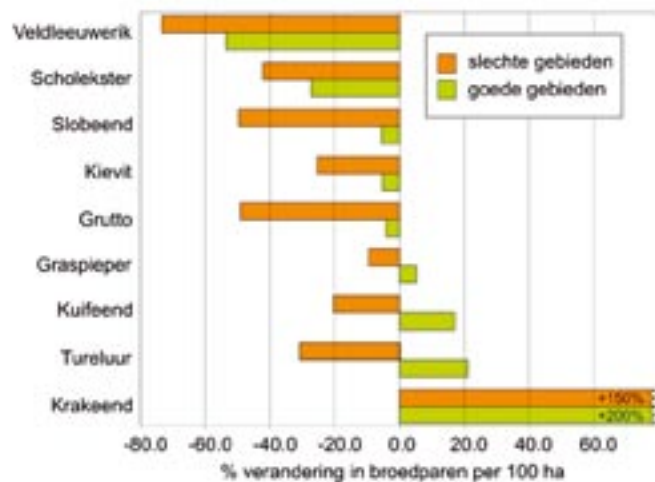
Eerder is al opgemerkt dat de aantallen weidevogels in het meetnet in de jaren negentig min of meer stabiel bleven. Dit komt echter vooral voor rekening van de goede gebieden.

In de slechte gebieden blijken de aantallen van meeste soorten al vanaf 1990 terug te lopen. In de slechte gebieden komen tegenwoordig Grutto, Tureluur, Slobeend en Kievit in bescheiden aantallen voor, waarbij de laatstgenoemde soort het talrijkst is.

In de praktijk duidt dit veelal op een te intensieve beweiding tijdens de broedtijd, en/of een te vroeg maaitijdstip (begin tot half mei). Voor beide groepen gebieden is voor de periode 1996-2005 uitgezocht welk percentage van het grasland eind mei (week 22) gemaaid is. Hierin blijkt een opmerkelijk verschil tussen beide groepen. Eind mei is in de slechte gebieden gemiddeld de helft van de oppervlakte grasland gemaaid, in de goede gebieden is dit gemiddeld niet meer dan een kwart (figuur 7).

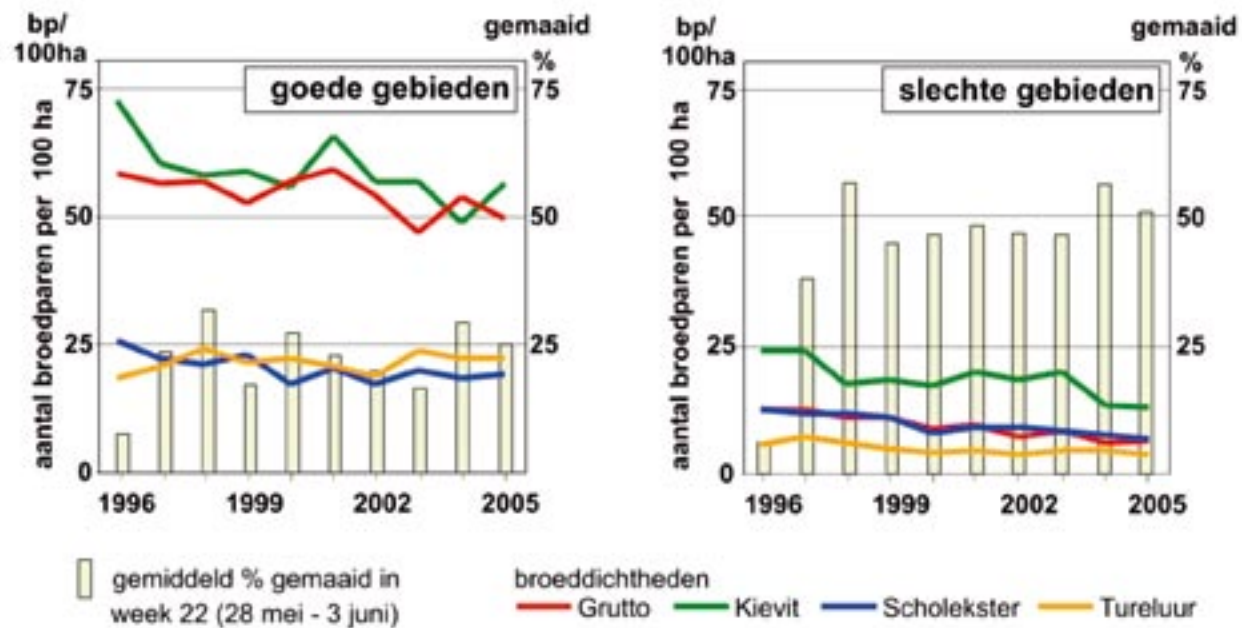
In de goede gebieden neemt de Tureluur toe en nemen Grutto, Kievit en Scholekster af, dichtheden liggen echter nog steeds veel hoger dan in de slechte gebieden (figuur 7).

In de slechte gebieden nemen deze vier alle af. Natuurlijk is het vroeg maaien van grasland niet de enige factor, maar het lijkt in ieder geval wel een heel belangrijke factor. Hoe dat zit met andere factoren zoekt Landschap Noord-Holland nog uit. Wat dat betreft is er nog genoeg te destilleren uit de enorme gegevensset van het weidevogelmeetnet.

Figuur 6

Percentuele verandering in dichtheid per 100 ha (=1km²) van 9 soorten weidevogels in goede en slechte proefvlakken in het weidevogelmeetnet Noord-Holland in 2000-2005

Figuur 7

Trends van Grutto, Kievit, Scholekster en Tureluur en gemaaide oppervlakten eind mei in goede en slechte gebieden van het weidevogelmeetnet in Noord-Holland in 1996-2005. Het geringe oppervlak gemaaid grasland in 1996 heeft te maken met een zeer koud voorjaar

2 Provinciale Natuurinventarisatie in de Kop van Noord-Holland

In 2005 is, in opdracht van de provincie Noord-Holland, een gedeelte van de Kop van Noord-Holland op broedvogels onderzocht. Voor een studie naar de ontwikkelingsmogelijkheden van een 'robuuste' ecologische verbindingzone van het Robbenoordbos naar het Zwanenwater - de Noordboog - was er behoefte aan recente broedvogelgegevens van het westelijk deel van het studiegebied. Wieringen en delen van de Schagerkogge waren al in 2002 en 2003 geïnventariseerd. Hier beperken we ons tot de weidevogelgegevens uit 2005.

In 2005 is in totaal 6.500 ha cultuurland geïnventariseerd en zijn ruim 3.200 broedparen (of territoria) van weidevogels vastgesteld. De inventarisaties zijn uitgevoerd door het ecologisch onderzoeks- en adviesbureau Van der Goes en Groot uit Alkmaar.

Kievit en Scholekster waren veruit de meest algemene weidevogels, gevolgd door Kuifeend, Grutto, Gele kwikstaart en Tureluur (tabel 3). Ook van Slobeend, Veldleeuwerik en Graspieper werden redelijke aantallen aangetroffen. De gemiddelde dichtheid van alle soorten opgeteld, bedraagt ± 50 broedparen per 100 hectare cultuurland. Deze dichtheid is gelijk aan vergelijkbare gebieden elders in de provincie.

In het onderzoeksgebied kan men vier deelgebieden onderscheiden (figuur 8):

- Zijpepolder
- Polder Callantsoog/Polder 't Hoekje
- Polder Burghorn/Polder Schagen
- Anna Paulownapolder.

Van deze vier gebieden herbergt de Anna Paulownapolder het minste aantal weidevogels. De totale dichtheid bedraagt minder dan 18 bp/terr per 100 ha cultuurland. Dit gebied bestaat voornamelijk uit bouwland (tabel 4).

Over het algemeen geldt dat in bouwlandgebieden veel minder weidevogels broeden dan in graslandgebieden of gebieden met een gemengd grondgebruik. De overige drie deelgebieden zijn wat rijker aan weidevogels met 45-60 broedparen per 100 ha.

Tussen deze gebieden bestaan bij een aantal soorten flinke verschillen in dichtheid. Voor de vier steltlopers is de Zijpepolder het beste gebied en is ook de dichtheid van de Slobeend relatief hoog.

Het deelgebied Polder Callantsoog/Polder 't Hoekje is opvallend rijk aan zangvogels (Veldleeuwerik, Graspieper en Gele kwikstaart). Kennelijk is de afwisseling van bollenvelden met wat ruigere graslanden en overhoekjes een ideale combinatie voor deze drie soorten.

Er zijn vier duidelijke weidevogelkernen te onderscheiden (figuur 8). Het zijn, in volgorde van belangrijkheid:

- de graslanden rond de eendenkooi 't Zand (1)
- graslanden in de Polders I en KP in het noorden van de Zijpepolder (2)
- graslanden in het westelijk deel van de Polder Callantsoog (3) en
- graslanden in de Polders Q en L in het zuidwesten van de Zijpepolder (4).

Opgeteld broedt in deze vier kernen 40-50% van alle Grutto's, Tureluurs en Slobeenden en 100% van alle Zomertalingen van het onderzoeksgebied.

De kernen (1) en (3) zijn gedeeltelijk in beheer als weidevogelgebied bij Landschap Noord-Holland.

Op kern (2) na vallen alle kernen geheel of gedeeltelijk binnen de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (PEHS).

Tussen de verschillende soorten weidevogels zijn duidelijke verschillen in voorkeur voor grasland en bouwland in het onderzoeksgebied. Grutto, Tureluur en Slobeend vertonen een duidelijke voorkeur voor

graslanden, Gele kwikstaart en Veldleeuwerik daarentegen vertonen een duidelijke voorkeur voor bouwland. Scholekster, Kievit en Graspieper vertonen geen duidelijke voorkeur.

De uitersten zijn de Grutto en de Veldleeuwerik. Beide soorten sluiten elkaar in het onderzoeksgebied nagenoeg uit. Met andere woorden: op plekken waar Grutto's broeden vindt men geen Veldleeuweriken en omgekeerd. Aan de hand van een 250-metergrid (6,25 ha) is dit eenvoudig te visualiseren. In 132 van deze gridcellen komt alleen de Grutto voor als broedvogel, in 108 gridcellen alleen de Veldleeuwerik. Slechts in 19 gridcellen ($\pm 7\%$) zijn beide soorten vastgesteld. Figuur 9 laat dit zien voor een deel van het onderzoeksgebied.

In de figuur is ook het grondgebruik in 2005 aangegeven. Als we de figuur bestuderen wordt duidelijk dat de bouwlanden, hier vooral bollenvelden, het laatste bolwerk vormen voor de Veldleeuwerik binnen het onderzoeksgebied.

In grasland komt de soort vrijwel niet (meer) voor.

Ook is de afwezigheid van de soort in het oostelijk deel van de Anna Paulownapolder opmerkelijk. Kennelijk heeft de intensieve grootschalige akkerbouw die daar plaats vindt ook weinig te bieden voor Veldleeuweriken. In het westelijk deel, waar veel kleinschalige teelten (o.a. ook bloembollen) plaatsvinden, komt de soort nog wel voor.

Vanaf 1980 is het onderzoeksgebied viermaal geïnventariseerd. Helaas is het vergelijken van de verschillende tellingen niet zo eenvoudig, vooral door verschil in methodiek. Toch is er wel een algemeen beeld te destilleren. In vergelijking met 1980 zijn Grutto, Kievit en Scholekster duidelijk afgenomen en is de Tureluur toegenomen. Van de Slobeend is geen trend aan te geven door de enorme fluctuaties.

Soort	aantal	dichtheid
Kievit	961	14,8
Scholekster	753	11,6
Kuifeend	271	4,2
Grutto	258	4,0
Gele kwikstaart	252	3,9
Tureluur	197	3,0
Slobeend	162	2,5
Veldleeuwerik	146	2,2
Graspieper	140	2,2
Krakeend	54	0,8
Kluut	9	0,1
Visdief	7	0,1
Zomertaling	7	0,1
Wulp	6	< 0,1
Kwartel	5	< 0,1
Wintertaling	4	< 0,1
Totaal / alle soorten	3232	49,7

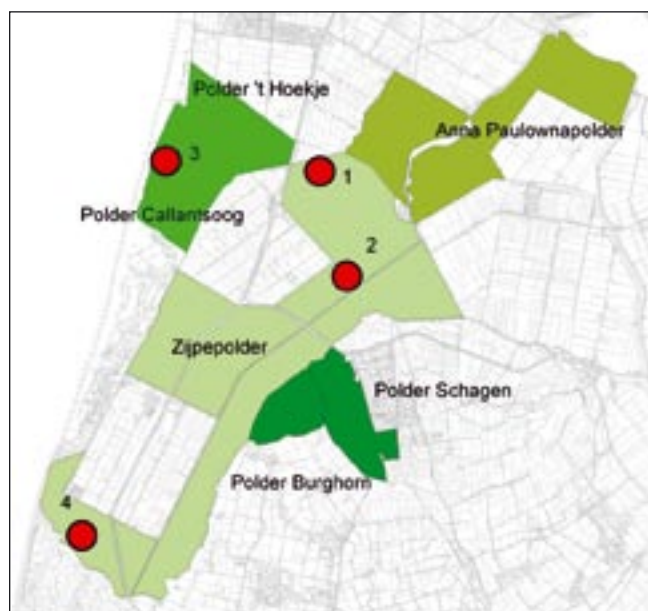
Tabel 3

Overzicht van de aantallen broedparen/territoria en dichtheden per 100 ha cultuurland van weidevogels in de Kop van Noord-Holland in 2005.

Soort	Dichtheid per deelgebied			
	Callant	Zijpe	Burghorn	Paulowna
Kievit	14,9	17,7	17,6	9,0
Scholekster	11,9	14,1	11,1	4,9
Kuifeend	2,4	5,7	6,2	1,0
Grutto	3,8	5,7	2,6	0,1
Gele kwikstaart	7,9	3,6	4,2	1,9
Tureluur	4,0	4,1	1,1	0,5
Slobeend	2,4	3,6	0,5	0,5
Veldleeuwerik	5,6	2,3	0,2	0,7
Graspieper	7,6	1,7	0,0	0,8
Alle steltlopers	34,5	41,6	32,4	11,4
Alle zangvogels	21,1	7,6	4,4	3,5
Alle soorten	61,7	59,7	45,2	17,5
opp. cultuurland	886	3660	568	1390
% bouwland	61	49	26	84

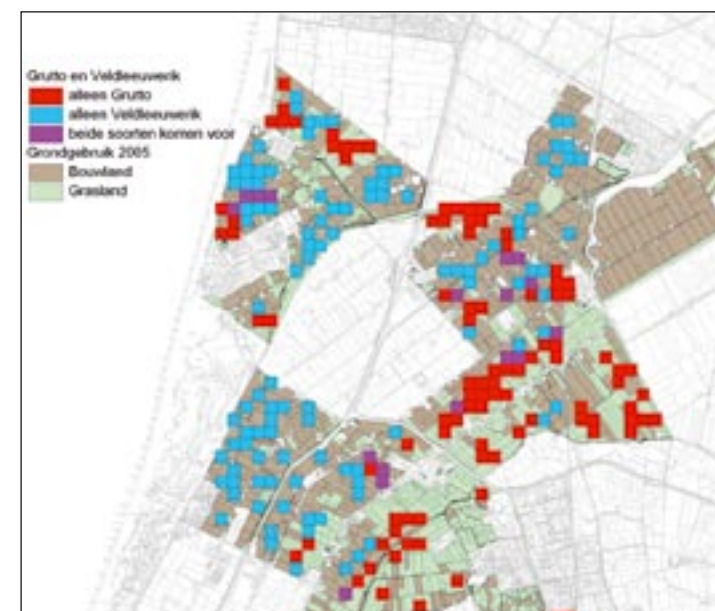
Tabel 4

Dichtheden van algemenere weidevogels in vier deelgebieden in de Kop van Noord-Holland in 2005
Callant = Polder Callantsoog en Polder 't Hoekje
Zijpe = Zijpepolder
Burghorn = Polder Burghorn en Polder Schagen
Paulowna = Anna Paulownapolder

Figuur 8

Onderzoeksgebied met de vier belangrijke weidevogelkernen

Figuur 9

Voorkomen van Grutto en Veldleeuwerik per 250-metergrid (6,25 ha) met het vastgestelde grondgebruik in een deel van het gebied dat in 2005 is geïnventariseerd

3 Literatuur

Graspieper en Veldleeuwerik zijn in de jaren tachtig niet geteld. Van de eerstgenoemde soort is het vastgestelde aantal in 2005 ongeveer gelijk aan dat in 1995-1996, van de laatstgenoemde soort zijn de aantallen nu lager. Vergelijken we de verspreiding van de Veldleeuwerik dan zien we dat de soort vooral uit de graslanden is verdwenen.

Er treden ook nog andere verschuivingen op binnen de weidevogelbevolking van het onderzoeksgebied. Naast de reeds genoemde Tureluur zit ook de Krakeend de laatste 10 jaar in de lift. Van deze soort ligt het vastgestelde aantal in 2005 700% hoger dan in 1995-1996.

Kleunen, A. van, H. Loot, H. Sierdsema, W. Teunissen en D. Zoetebier 2003. *Optimalisatie Weidevogelmeetnet Noord-Holland*. Sovon onderzoeksrapport 2003/09. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Kuiper M. en R. Klein 2005. *Rapportage Afstemmen Instrumenten Weidevogelbeheer in de Ronde Hoep*.

Scharringa, C.J.G. 2003. *Weidevogels onder druk* (1&2). Tussen Duin en Dijk 2: 4-8 en 18-21.

Teunissen, W.A., L. Soldaat, M. Veller, F. Willems en A.J. van Strien 2002. *Berekening van indexcijfers in het weidevogelmeetnet*. Sovon-onderzoeksrapport 02/09. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Teunissen, W.A. 2005. *Indexen en trends van een aantal weidevogelsoorten uit het weidevogelmeetnet. Periode 1990-2003*. Interne notitie. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Teunissen, W.A. en L. Soldaat 2005. *Indexen en trends van een aantal weidevogelsoorten uit het weidevogelmeetnet. Periode 1990-2004*. Notitie 2005-13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Teunissen, W.A. en L. Soldaat 2006. *Recente ontwikkeling van weidevogels in Nederland*. De Levende Natuur, in press.

Scholekster